

Kandidatuppsats
Institutionen för statsvetenskap
Europapolitik
Handledare: Daniel Tarschys & Tyra Hertz
Examinator: Tommy Möller
2010-01-07

Vill EU vända på steken?

- En kritisk analys av EU-kommissionens ställningstagande i frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan

Abstract

This thesis examines the ongoing European political debate on the links between livestock production and climate change. In the end of 2006 the UN Food and Agriculture Organization (FAO) released their report *Livestock's long shadow*, showing that livestock production represents some 18 % of the total global greenhouse gas emissions. The purpose of this paper is to explore the European Commission's position and response to this question since the release of the report.

Using Arne Naess' argumentation analysis, statements made by the Commission will be systematically organized and broken apart. The arguments will then be critically examined and explored through the lense of selected perspectives from the sustainable development literature, as well as the FAO report itself. The analysis will show that the Commission's position on this question stands in sharp contrast to the many findings and recommendations in the FAO report, and relies on a set of assumptions that are often both unclear and of questionable validity. The line of argument used by the Commission is closely aligned to a wider theoretical discourse on sustainable development that, as argued by many of the theorists consulted in this paper, places a disproportionate focus on economic advantages, at the expense of social and ecological interests.

Nyckelord: Klimatpolitik, EU, statsvetenskap, animalieproduktion, jordbrukspolitik, europeiska kommissionen, hållbar utveckling, argumentationsanalys.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och problemformulering.....	5
1.2 Disposition.....	6
1.3 Metod – kvalitativ textanalys	7
1.3.1 Operationalisering och källkritik	8
1.3.1.1 Argumentationsanalys.....	9
1.3.1.2 Kritisk hållbarhetsprövning och idéanalys.....	10
1.3.2 Material och urval	10
1.4 Teori – hållbar utveckling.....	13
1.4.1 Tillväxtperspektivet.....	14
1.4.2 Svag hållbar utveckling	14
1.4.3 Stark hållbar utveckling.....	15
1.4.4 Ekologiska perspektivet.....	15
2. Bakgrund.....	17
2.1 Animalieproduktionens klimatpåverkan.....	17
2.2 EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP)	18
2.2.1 CAP:s beslutsprocedur och maktaspekter.....	19
3. Analys.....	21
3.1 Del 1- Pro et contra- analys à la Arne Naess.....	21
3.2 Del 2- Kritisk hållbarhetsanalys.....	23
3.3 Del 3- Idéanalys.....	28
4. Slutsats och diskussion.....	34
4.1 Framtida forskning.....	35
5. Referenser.....	37

1. Inledning

Forskare har sedan länge rapporterat om klimatförändringarnas konsekvenser för vår planet och FN:s klimatpanel IPCC meddelade redan för ett antal år sedan att det råder vetenskaplig konsensus kring det faktum att klimatförändringarna, med stor sannolikhet, beror på mänsklig påverkan (Naturvårdsverket, 2007, s.14). Att vi behöver vidta snabba och kraftfulla åtgärder för att minska denna påverkan stöds idag, inte bara av klimatforskare utan även, av en majoritet av världens politiska ledare (Cramér, Gustavsson & Oxelheim, 2008, s. 9).

Som en av världens största ekonomier, men också som en livsstilsförebild, spelar den Europeiska unionen en huvudroll i det klimatpolitiska arbete som skall samordnas världen över. EU:s ledare har vid ett flertal tillfällen betonat deras gemensamma ambition om att unionen skall axla ledarrollen och vara ett föredömligt exempel i klimatomställning (Cramér, Gustavsson & Oxelheim, 2008, s. 9).

Som ett resultat av ovanstående utveckling så har mer eller mindre kraftfulla åtgärds paket tagits fram för att råda bot på den negativa klimatpåverkan som finns i flera av EU:s näringar. Det mest framstående exemplet torde var EU:s strategi för handel med utsläppsrätter, EU-ETS. När det gäller reducering av växthusgasutsläpp så har fokus tenderat att än så länge hamna i den tunga basindustrin och transportsektorn då dessa delar står för en mycket stor del av våra totala utsläpp. Förutom ovan nämnda områden så har forskare de senaste åren uppmärksammat ytterligare en sektors klimatpåverkan, nämligen jordbruket. Den internationella forskning som FN:s livsmedel- och jordbruksorgan FAO har sammanställt i rapporten *Livestock's long shadow* visar att en specifik del inom jordbrukssektorn, närmare bestämt animalieproduktionen, är den enskilda sektor som har störst klimatpåverkan sett ur ett globalt perspektiv. Produktionen av kött- och mjölkprodukter står för hela 18 % av de globala växthusgasutsläppen. Det är en större andel än vad hela transportsektorn står för (FAO, 2006, s. 272).

Med hänseende till ovanstående fakta så anser jag att det finns ett intresse i att undersöka hur EU förhåller sig till just animalieproduktionens klimatpåverkan.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med min studie är att undersöka vilken roll klimatfrågan spelar i EU:s jordbrukspolitik. Då forskning har visat att det är animalieproduktionen som står för en överväldigande del av denna sektors utsläpp så kommer min studie att fokusera på att begripliggöra hur EU förhåller sig i frågan om just animalieproduktionens klimatpåverkan. Jag vill förtydliga och kritiskt granska hur argumentationen i frågan ser ut, vilka ståndpunkter den är förenlig med samt vilka mer grundläggande värderingar kring hållbar utveckling som den ligger till grund för.

EU:s inställning till animalieproduktionens klimatpåverkan är intressant att undersöka ur flera aspekter. Dels för att frågan är politiskt högaktuell. Ny kunskap har tillkommit vilket i stigande grad uppmärksammas i media de senaste två åren. Dels för, att forskningsrapporter visat, att detta område har potential att med relativt snabba och kostnadseffektiva medel kunna reducera de globala växthusgasutsläppen med betydande kvantitet (FAO, 2006, s.xxiv).

De senaste forskningsrönen innebär att två inom EU prioriterade områden i vis mån ställs emot varandra, dels jordbrukspolitikerna som sedan EU:s bildande har haft en stark social och ekonomisk särställning i EU:s politik, dels klimatpolitiken som sägs vara ett av de högst prioriterade områdena för EU just nu. Forskningsfrågan som behandlas i min uppsats är specifik i sitt slag men kan förhoppningsvis kopplas till ett större sammanhang där syftet är att genom en idékritisk utgångspunkt lyfta fram och, i den mån det är möjligt, synliggöra vilka faktiska principer som styr vårt samhälle och vår klimatpolitik.

Min frågeställning lyder således:

Hur förhåller sig EU-kommissionen till animalieproduktionens klimatpåverkan och hur ser argumentation i frågan ut?

- Är argumentationen hållbar och är den relevant?

- Hur ser avvägningen mellan ekonomiska, sociala och ekologiska dimensioner ut i det resonemang som förs?

1.2 Disposition

Min uppsats består huvudsakligen utav fyra delar. Den första delen beskriver hur jag kommer att gå till väga i min analys och hur mitt urval har gått till. Här återfinns också mina kritiska reflektioner kring metod, material samt urval. Förutom en redogörelse av mitt tillvägagångssätt så finner man i första delen också en teoridel som beskriver de fyra hållbara utvecklingsperspektiv som ligger till grund för delar av min analys.

Den andra delen utgörs av bakgrundsfakta som är relevant för förståelsen av uppsatsens empiriska grund. Den består av en övergripande redogörelse för EU:s jordbrukspolitik och dess miljöarbete samt av en kort sammanfattning av innehållet i FAO:s rapport *Livestock's long shadow*.

I den tredje delen av uppsatsen görs själva analysen. Den är uppdelad i tre delar som syftar till att skapa en tydlig och ingående analys av kommissionens argumentation i frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan. Den första delen är en argumentationsanalys som strukturerar upp argumentationen enligt en pro et contra princip. I den andra delen granskas argumentens hållbarhet med hjälp av FAO:s rapport. Den sista och tredje delen går ett steg längre och försöker placera argumenten i en större teoretisk kontext.

I fjärde och näst sista delen avslutas uppsatsen med en diskussion av analysen samt slutsatser och reflektioner kring vidare forskning.

1.3 Metod – Kvalitativ textanalys

Min uppsats är en kvalitativ textanalys för att undersöka hur EU-kommissionen förhåller sig till frågan om jordbrukets miljöpåverkan, och då närmare bestämt animalieproduktionens klimatpåverkan. Undersökningen är anpassad efter det material som jag har till förfogande och ambitionen är att utifrån den förhållandevis begränsade debatt som förekommer i ämnet bryta ner och begripliggöra hur kommissionens ställningstagande ser ut.

Jag intresserar mig för innehållet i en specifik politisk diskussion och för att kunna presentera en tydlig bild av vad som sägs i debatten så kommer jag i ett första skede att använda mig av en argumentationsanalys. Då argumentationens struktur och upplägg i sig själv är mindre viktig för min undersökning så bygger min argumentationsanalys på en enklare variant av Arne Naess *pro et contra- analys*. En pro et contra- analys är deskriptiv, den kan se ut på lite olika sätt och vara mer eller mindre detaljerad. Principen bygger på att man i debatten identifierar en *tes* samt finner argument som förs fram för eller emot tesen (Bergström & Boréus, 2005, s. 95). Jag kommer att förklara mer ingående hur min pro et contra- analys är uppbyggd i operationaliseringsdelen.

Analysen är kritisk till sin karaktär såtillvida att jag kommer att göra en hållbarhetsprövning av de argument som på ett tydligt sätt har presenterats i pro et contra- analysen. Att pröva en argumentations hållbarhet kan vara relevant i en kritisk analys och särskilt intressant i en undersökning där det finns möjlighet att pröva den faktabaserade argumentationen mot en yttre verklighet. Det handlar alltså inte om värdera ett arguments effektivitet och förmåga att övertyga i ett visst sammanhang utan snarare om att göra en bedömning av argumentets trovärdighet och relevans (Bergström & Boréus, 2005, s. 156). Jag kommer att ställa mig frågande till vilka belägg det finns för de specifika argumenten för att sedan söka efter sådana i FAO:s rapport om animalieproduktionens klimatpåverkan. I mitt fall går flera av argumenten att pröva mot denna rapport, vilken kan anses vara en lämplig jämförelsepunkt med tanke på FAO:s legitimitet och samlade expertis i jordbruksfrågor på lokal och global nivå.

Som så ofta i statsvetenskapen är det svårt att ge entydiga svar och det gäller i högsta grad i detta kritiska moment av min undersökning. Jag vill betona att min avsikt inte är att

ge några svar utan snarare att kritiskt diskutera argumentens hållbarhet utifrån FAO:s rapport.

De två första delarna i min analys, som jag har redovisat för i ovanstående stycke, ger en strukturerad och tydlig bild av hur debatten ser ut, väljer man att stanna vid detta stadium så skulle man kalla min undersökning för en renodlad argumentationsanalys. Min ambition med denna undersökning sträcker sig dock längre än så då jag har för avsikt att analysera vad kommissionens argumentation och resonemang har för djupare innebörd.

Som ett tredje och sista steg i min analys så kommer jag därför att försöka knyta samman argumentationen och analysera den genom en idéanalys där ett visst mått av normativa inslag kommer att kunna urskiljas. Min ambition är dock inte att förvandla den sista delen av min analys till en normativ sådan utan jag syftar till att försöka klargöra de principer som styr ett visst agerande samt problematisera och kritisera dessa utifrån ett hållbar utvecklingsteoretiskt ramverk.

1.3.1 Operationalisering och källkritik

I det tidigare stycket 'Syfte och problemformulering' formuleras en frågeställningar samt två stycken preciserande frågor. Mitt analysavsnitt är uppdelat i tre olika delar, vilka har beskrivits tämligen ingående ovan. Jag kommer kortfattat att beskriva hur jag har gått till väga i min analys och diskutera för och nackdelar med de analysmetoder som jag har valt. Eftersom den första delen i form av argumentationsanalysen ligger till grund för hela min undersökning och analysen i de sista två delarna så kommer jag att lägga störst fokus vid att beskriva denna del. Risker är att de brister som uppkommer i den första delen skulle kunna fortplanta sig genom hela min undersökning.

1.3.1.1 Argumentationsanalys

Det första steget i en argumentationsanalys är att urskilja *tesen* i texterna. Tesen är ett påstående som texternas avsändare argumenterar för eller emot (Bergström & Boréus, 2005, s. 96). Eftersom jag valt ut texterna med hänsyn till det ämne som de argumenterade kring så var det enkelt för mig att urskilja en tes. I nästa steg har jag urskiljt de argument som antingen stödjer eller undergräver min tes. Eftersom texterna är

svar på frågor från någon som hävdar en viss ståndpunkt som adressaten inte håller med om så tenderar det att finnas flest *contra*- argument i min analys. *Contra*- argumenten betecknas med ett *C* och en siffra framför, siffrorna är endast till för att skilja argumenten åt, de symboliserar inte att ett visst argument är viktigare än något annat. Jag har valt att strukturera upp de argument som utkristalliserar sig direkt för eller emot tesen samt de underargument som direkt underbygger ett visst argument. Jag har med andra ord inte brytt mig om att försöka urskilja några underförstådda argument. Det flesta av underargumenten i min analys betecknas med $PxCx$, där x skall vara en siffra. P eftersom underargumentet är ett pro-argument för det argument som är mot tesen alltså C . Det kan möjligtvis finnas ett behov av att förklara att en hel debatt kan struktureras upp på samma sätt som en enskild text, och så är fallet i min undersökning. Det är med andra ord argumentationen för en sakfråga i en hel debatt som lyfts fram.

För att kunna göra en klar och tydlig pro et contra- analys så krävs det ibland att man går in och omformulerar eller kortar ner vissa argument. Det kan också innebära att man delar på meningar för att urskilja två olika argument eller att man slår ihop flera formuleringar som betyder ungefär samma sak. Problemet med en argumentationsanalys blir således att olika forskare använder olika tolkningsstrategier och intersubjektiviteten kan ifrågasättas. I vissa texter kan det vara svårt att urskilja en stringent argumentation vilket bidrar till att forskare i större utsträckning måste tvinga fram sitt resultat (Bergström & Boréus, 2005, s. 117). De texter som jag har analyserat har varit tydliga i sin argumentation så jag vill inte påstå att jag har behövt påverka texten i betydande grad för att urskilja de huvudsakliga argumenten. Ju mer detaljerad en analys blir desto högre risk för att undersökningen färgas för mycket av forskaren. Det finns naturligtvis vissa fallgropar i en strukturering så som den som jag har gjort. Risken är att jag har missat viktiga underliggande argument som inte uttryckts lika explicit som andra och det påverkar i sådana fall undersökningens validitet eller tillförlitlighet som man brukar kalla det i kvalitativa sammanhang (Bryman, 2002, s. 258). Man kan då ifrågasätta om man mäter det man avser att mäta. Jag har dock övervägt för och nackdelar och kommit fram till att detta förhållningssätt lämpar sig bäst för den första delen i min analys.

1.3.1.2 Kritisk hållbarhetsprövning & idéanalys

Gällande den andra och tredje delen i min analys så kommer jag inte att gå in på några vidare detaljer i upplägget av analysen än det jag redan redogjort för i stycket ovan.

Analyserna kan problematiseras med tanke på att de referenspunkter som argumenten analyseras och problematiseras utifrån är relativt styrande. Det kan givetvis vara så att jag missar vissa aspekter av kommissionens förhållningssätt till animalieproduktionens klimatpåverkan genom att utgå från de utvalda teorierna om hållbar utveckling och från FAO:s rapport. Även om FAO:s rapport diskuterar de politiska aspekterna av frågan så kan man problematisera det faktum att jag i vissa fall söker belägg för argument som ligger utanför mitt vetenskapsområde, då föreligger det naturligtvis en risk att jag som forskare inte kan sätta mig in i komplexiteten i en fråga. Jag gör dock inte anspråk på att komma med några svar eller sanningar i min kritiska prövning.

1.3.2 Material och urval

Eftersom jag vill begripliggöra debatten kring en specifik fråga så har jag valt ut ett tiotal texter där den specifika aktör som jag intresserar mig för argumenterar kring denna fråga. Jag skulle dock vilja börja med att diskutera och förklara varför jag har begränsat mig till att analysera hur *en* specifik EU-institution förhåller sig i frågan, nämligen kommissionen. Genom förarbetet till uppsatsen så har jag kunnat konstatera att frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan har diskuterats en del i media sedan perioden 2006. Det verkar trots den mediala uppmärksamheten som att frågan inte riktigt har fått fäste, varken i de nationella jordbruks- och klimatpolitiska diskurserna eller i förhandlingarna på europeisk nivå. Kommissionen är den institution som trots detta har uttalat sig i frågan vid ett flertal tillfällen sedan 2006. Kommissionen anses, av många forskare inom statsvetenskapen, sedan länge ha haft stor makt över jordbrukspolitiken (Pokrivcak, Crombez & Swinnen, 2008, s. 10-13). Dels genom sin agenda setting funktion som kommer sig av att man har exklusiv initiativrätt när det gäller att komma med förslag till nya EU-bestämmelser, men också i bemärkelsen att EU-parlamentet, fram till ratificeringen av Lissabonfördraget, inte har haft någon beslutanderätt i jordbruksfrågor. Initiativrätten till lagförslag kan ses i en vidare mening som innebär att kommissionen ges möjlighet att, trots påtryckningar utifrån, utveckla långsiktiga planer för hur politiken

inom exempelvis jordbrukspolitiken skall utvecklas (Tallberg, 2004, s.90). I förhållande till detta så anser jag att det är högst relevant att undersöka och analysera de uttalanden och ställningstaganden som kommissionen har gjort i denna fråga.

Jag är medveten om att det finns en problematik i det faktum att kommissionen i min studie får representera EU. Jag anser dock att det är legitimt när det kommer till jordbrukspolitiken med hänseende till ovanstående beskrivning av kommissionens betydande roll på detta politikområde. I internationella jordbruksförhandlingar är det trots allt deras ställningstagande i denna fråga som kommer att bli representativ för EU (Pokrivcak, Crombez & Swinnen, 2008, s.10).

För att beskriva och analysera kommissionens ställningstagande i frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan och besvara min frågeställning så kommer jag att använda mig av ett antal dokument som direkt kan relateras till den specifika frågan. Efter ett omfattande researcharbete där jag har tagit del av en mängd dokument som berör både EU:s jordbruks- och klimatpolitik har jag kunnat konstatera att frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan är i stort sett obefintlig bland dessa. Det finns i och för sig en del dokument som behandlar olika aspekter av jordbrukets klimatpåverkan. Bland annat de arbetsdokument om *The role of the European agriculture in climate change mitigation* som utarbetats i samband med den vitbok om klimatanpassnings strategier som kommissionen har tagit fram. Här ges dock inga uttryck för att just animalieproduktionen skulle vara ett större problem än något annan del av jordbruket. Även de specifika delar av vitboken som behandlar just jordbrukets roll i klimatanpassningen saknar denna infallsvinkel. En vitbok kan sägas vara den europeiska motsvarigheten till en nationell regeringsproposition, alltså officiella förslag till gemensamhetsåtgärder för att utveckla ett specifikt politikområde (http://ec.europa.eu/sverige/eu_facts/faq/index_sv.htm). Det material som jag trots allt har kunnat få fram är både gediget och explicit. Det handlar om skriftliga svar på enskilda parlamentarikers skriftliga frågeställningar till kommissionen. Frågorna berör på ett eller annat sätt animalieproduktionens klimatpåverkan och besvaras skriftligt av kommissionen via Mariann Fischer Boel, EU:s jordbrukskommissionär mellan 2004-2009. I ett av fallen är det en annan person som svarar men det är alltid å kommissionens vägnar.

Innehållet i de officiella svarsdokument som jag har valt att analysera ser jag som ett uttryck för kommissionens normativa ställningstagande i frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan. De är trots allt undertecknade av jordbrukskommissionären själv och kan då räknas som kommissionens ställningstagande i frågan.

Förutom det material som skall ligga till grund för min beskrivning av kommissionens ställningstagande i frågan så kommer jag att använda mig av FAO:s rapport *Livestock's long shadow* som jämförelsepunkt i min kritiska analys. Rapporten är den första omfattande studien av animalieproduktionens klimatpåverkan och den offentliggjordes i slutet av 2006.

Det har inte funnits några problem med att avgränsa mig vad gäller materialurval, detta beror till stor del på att debatten om animalieproduktionens klimatpåverkan fortfarande är ganska liten. Den avgränsning som jag trots allt har gjort är med hänsyn till FAO:s rapport som delvis ligger till grund, inte bara för den kritiska analysdelen, utan egentligen för hela min undersökning. Då denna rapport är av stor vikt för den debatt som vuxit fram i frågan så kommer jag bara att undersöka dokument som är producerade efter att rapporten offentliggjordes i slutet av 2006.

1.4 Teori – hållbar utveckling

Sista delen i min analys tar sin utgångspunkt i begreppet hållbar utveckling, närmare bestämt, de vanligast förekommande perspektiven på hållbar utveckling. Begreppet hållbar utveckling som sådant har fått utstå en del kritik för hur det skall tolkas och vilka dimensioner som begreppet bör innehålla. Vissa forskare menar till exempel att begreppet skulle bli mer vetenskapligt accepterat om man utvecklade indikatorer för att, på ett bättre och mer effektivt sätt, kunna mäta graden av mer eller mindre hållbar utveckling. Jag kommer inte att gå närmre in i den diskussionen utan förutsättningslöst ansluta mig till den definition som Brundtlandkommissionen lyfter fram. Denna definition är för övrigt den som EU samt flera andra internationella aktörer har anammat sedan åtminstone början på 90-talet (Baker et al. 1997, s. 5).

Brundtlandkommissionen beskriver hållbar utveckling utifrån tre delar eller tre dimensioner. Ekonomisk hållbarhet, social hållbarhet och ekologisk hållbarhet. En utveckling är hållbar först när processerna i de tre dimensionerna inte utgör ett hot för varandra. Även inom ramen för den typ av hållbar utveckling som Brundtlandkommissionen beskriver så finns det meningsskiljaktigheter kring vad hållbarhetsbegreppet egentligen innebär. De olika perspektiven som kan urskiljas är oense om de olika dimensionernas betydelse. Jag kommer att använda mig av de fyra perspektiv som beskrivs av David Kronlid i boken *Miljöetik i praktiken* (2005, s. 24); tillväxtperspektivet, svag hållbar utveckling, stark hållbar utveckling samt det ekologiska perspektivet.

Det ska betonas att de fyra perspektiven inte helt och hållet går att skilja från varandra. De representerar ett brett teoretiskt tänkande där två ytterligheter finns beskrivna men i många fall så överlappar perspektiven varandra. De utgörs av idéer från flera olika tänkare och teoretiker som är mer eller mindre överens i sina beskrivningar av hur en hållbar utveckling bör se ut.

Jag har valt att använda de fyra olika perspektiven av hållbar utveckling som normativa utgångspunkter för min analys av kommissionens avvägning mellan ekonomiska, sociala och ekologiska intressen när det kommer till frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan.

Jag har valt att relatera min undersökning till hållbar utveckling, dels för att detta begrepp är allmänt vedertaget i EU när man talar både om jordbruks- och klimatfrågor, dels för att animalieproduktionens klimatpåverkan rör de sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionerna i vårt samhälle

1.4.1 Tillväxtperspektivet

I detta perspektiv ligger tyngdpunkten på den ekonomiska dimensionen och hållbar utveckling är nära relaterat till ekonomisk tillväxt. Ett utmärkande drag är oppositionen mot att ekologiska värden äventyrar ekonomiska intressen, så som, en stats eller unions konkurrenskraft (Kronlid, 2005, s. 24). De mest extrema anhängarna till denna teori av hållbar utveckling anser att västvärldens kapitalistiska utveckling har kapacitet att lösa alla typer av miljömässiga problem. Antingen genom tekniska lösningar eller genom att manipulera ekosystemen. Den typ av utveckling som väst har upplevt borde därför exporteras till länder som inte redan har möjlighet att åtnjuta samma materiella standard (Baker et al, 1997, s. 12). Tillväxtperspektivet sätter upp kortsiktiga mål för en hållbar utveckling och menar att en sådan bäst mäts med hjälp av bruttonationalprodukten (BNP). En praktisk tillämpning av denna teori innebär i stort sett 'business as usual'. Kritiker mot denna teori menar att denna starka tilltro till ekonomisk tillväxt som ett medel för att uppnå hållbar utveckling, genom forskning, har visat sig få förödande konsekvenser för exploateringen av bland annat naturtillgångar.

1.4.2 Svag hållbar utveckling

Detta perspektiv strävar trots sin titel mot att integrera den ekologiska dimensionen med ekonomisk tillväxt. Fokus ligger liksom i tillväxtperspektivet på den ekonomiska dimensionen men genom att behandla den ekologiska dimensionen som något som man kan sätta ett pris på så får den något högre prioritet (Kronlid, 2005, s. 24). Anhängare av denna teori har hävdat att principerna för ekonomisk neo-klassicism kan tillämpas även för att lösa miljö- eller klimatmässiga problem. Denna teori har framförallt förknippats med David Pearce och *Pearce-rapporten*. Pearce hävdar att det finns två fundamentala principer i den hållbara utvecklingen. Dels principen om hållbar tillväxt av per capita-inkomsten över tid, dels det hållbara utnyttjandet av naturresurser (Baker et al, 1997, s. 13). Det svaga utvecklingsperspektivet är förknippat med ett väldigt antropocentriskt förhållande till djur och natur där dessa ses som källor till materiellt välstånd för

människan. Liksom i tillväxtperspektivet finns här en stark tilltro till tekniska och administrativa lösningar för att minska vår globala klimatpåverkan. Ett exempel är kostnadsanalyser som integrerar inte bara det traditionella marknadspriset utan också det pris som klimatet får betala. De som har ställt sig kritiska till detta menar att det är svårt eller omöjligt att värdera dessa konsekvenser i ekonomiska termer. Kritiker menar också att de ekonomiska värderingar som har gjorts av olika naturtillgångar har haft en tendens att gynna en viss del av världen på bekostnad av fattigare länder. Tilltron till de befintliga ekonomiska och politiska institutionerna får som konsekvens att hämma de radikala reformer som många kritiker menar måste till för att en verklig hållbar utveckling skall uppnås (Baker et al, 1997, s. 14).

1.4.3 Stark hållbar utveckling

Här betonas, till skillnad från de två tidigare perspektiven, den sociala och ekologiska dimensionen. Utgångspunkten är att dessa två dimensioner är en förutsättning för den ekonomiska och sociala utvecklingen i ett samhälle. Olika typer av politiska medel förespråkas för att styra individers och staters handlande i en riktning så att värden, så som, naturresurser inte exploateras eller missbrukas (Kronlid, 2005, s. 25). Teorins fokus ligger på kvalitativ istället för kvantitativ tillväxt och kräver att politiska och ekonomiska handlingsplaner är inriktade på att bevara och förbättra naturtillgångarnas produktionskapacitet, oavsett om det handlar om förnyelsebara eller fossila naturtillgångar. Även om fokus har skiftat från kvantitativ till kvalitativ tillväxt så finns målet om en ekonomisk tillväxt kvar även i detta perspektiv. Liksom anhängare till teorin om svag hållbar utveckling betonade behovet av att integrera miljömässiga aspekter i sina kostnadsanalyser så lägger anhängare till teorin om stark hållbar utveckling ännu större vikt vid behovet av policyinstrument. Man förespråkar olika typer av policyinstrument som inte bara skall influera individer eller stater till att agera mer miljö- och klimatvänligt utan helt enkelt tvinga olika aktörer att göra klimatsmarta val. Sådana instrument kan till exempel vara grön skatteväxling eller subventioner. Man betonar inte bara behovet av ekonomiska styrmedel utan också av informativa sådana (Baker et al, 1997, s. 15).

1.4.4 Ekologiska perspektivet

Det sista perspektivet går ett steg längre och betonar att en kontinuerlig ekonomisk tillväxt överhuvudtaget är oförenlig med en hållbar utveckling. Här står den ekologiska

dimensionen som absolut högsta prioritet då världens naturtillgångar är begränsade samtidigt som de utgör basen i all samhällsutveckling. All social och ekonomisk verksamhet som hotar de ekologiska intressena skall reduceras kraftigt eller förändras och anpassas (Kronlid, 2005, s. 25). Arne Naess är en tänkare som ställt sig bakom och utvecklat denna teori, han och andra anhängare menar att en radikal strukturomvandling måste till i både det ekonomiska och politiska systemet för att vi skall kunna uppnå en "sann" hållbar utveckling. Till skillnad från de föregående perspektiven av hållbar utveckling så pratar man överhuvudtaget inte om tillväxt, i alla fall inte i traditionella termer av ekonomisk tillväxt (Baker et al, 1997, s. 16). Om man trots allt skall dra några paralleller till begreppet tillväxt så kan man säga att denna teori värderar framgång eller om man så vill, tillväxt, i termer av livskvalitet. Detta begrepp skall dock skiljas åt från termen levnadsstandard. Naess beskriver sin teori som biocentrisk, till skillnad från tillväxtperspektivet och det svaga hållbarhetsperspektivet, som endast kan säga vara antropocentriska. Det biocentriska perspektivet inkluderar allt levande på jorden och värderar detta liv oberoende av i vilken mån de gynnar mänskliga intressen eller inte. Den ekonomiska dimensionen diskuteras flitigt inom teorin även om fokus ligger på hur man skall kunna reducera betydelsen av denna dimension. Man menar att större värde måste sättas på det arbete som ligger utanför det formella ekonomiska systemet. Arbete och andra aktiviteter ska istället falla in under den sociala dimensionen, genom exempelvis, icke vinstdrivande verksamhet i organisationer och liknande. Sådana typer av aktiviteter menar man är ett bra exempel på något som skapar livskvalitet men inte något värde i ekonomiska termer (Baker et al, 1997, s. 17).

2. Bakgrund

2.1 Animalieproduktionens klimatpåverkan

I slutet av år 2006 publicerade FN:s livsmedel- och jordbruksorgan (FAO) sin rapport *Livestock's long shadow*. Rapportens syfte var att granska vilka konsekvenser vår konsumtion av animalieprodukter får för klimatet. Rapporten kom, dels som ett svar på det senaste årtiondets kraftiga konsumtionsökning av framför allt köttprodukter, dels med hänsyn till den alarmerande klimatrapportering som ett annat FN organ, IPCC, publicerat (FAO, 2006, s.iii).

Rapporten börjar med att visa att den växande efterfrågan på kött- och mjölkprodukter har gjort att produktionen mer än femdubblats sedan år 1950 och FAO:s framtidsprognos visar att år 2050 kommer den globala konsumtionen att ha fördubblats i jämförelse med 1999 års nivå (FAO, 2006 s.xx).

I rapporten beskrivs dels den direkta klimatpåverkan från animalieproduktionen men också den indirekta påverkan som kommer från den stora mängd foder som produceras för att föda upp djur som så småningom skall hamna på vår tallrik. En stor mängd av den koldioxid som produceras inom sektorn kommer från den regnskogsskövling som tas i bruk för att kunna odla djurfoder och skapa betesmarker, men också från transporter i flera olika delar av produktionskedjan. En stor del av det foder som används bland annat i den europeiska djuruppfödningen kommer från sojaplantage i Brasilien (FAO, 2006, s 101). Förutom koldioxid så bildas det andra växthusgaser som en konsekvens av djuruppfödningen. I rapporten nämns bland andra metan och kväve. Metangas bildas i vissa idisslares mage och i gödsel. Denna gas står för en stor del av de totala utsläppen från sektorn. Totalt sett så visar FAO:s undersökning att produktionen av animalieprodukter står för hela 18 % av de globala växthusgasutsläppen (FAO, 2006, s 112-114). Motsvarande siffra för den europeiska animalieproduktionens klimatpåverkan är 9 % (http://ec.europa.eu/agriculture/climate_change/index_en.htm).

Förutom animalieproduktionens bidrag till de globala växthusgasutsläppen med 18 % så ägnas stora delar av rapporten till att redogöra för dess enorma åverkan på miljön i övrigt. Bland annat så nämns dess skadliga inverkan på den biologiska mångfalden, vatten förbrukning och återigen regnskogsskövling.

Rapporten konstaterar att en utveckling av detta slag inte är förenlig med vår strävan mot ett hållbart klimat och en hållbar utveckling och man menar att köttproduktionens djupa och omfattande klimatpåverkan borde vara en av de högsta prioriteringarna i politiken. Klimatpolitiska åtgärder på detta område skulle snabbt kunna bidra med jämförelsevis stora minskningar av våra växthusgasutsläpp (FAO, 2006, s.xxiv).

2.2 EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP)

Jag anser att det kan vara av vikt för förståelsen av min analys och för uppsatsen i stort att skriva några rader om EU:s jordbrukspolitik och dess klimatarbete. Även om det ser ut som att animalieproduktionens klimatpåverkan inte har fått så stort utrymme så finns det ändå en politik som tar hänsyn till jordbrukets klimatpåverkan och den har utvecklats i och med jordbruksreformen 2003.

EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) har sedan grundandet 1958 varit ett omstritt policyområde som äter upp stora delar av den europeiska budgeten (Rieger, 2005, s. 165). Politiken bygger på att med olika medel, så som subventioner, exportstöd och tullar gentemot omvärlden, skydda det inhemska europeiska jordbruket. Denna typ av jordbrukspolitik utgör inte bara en stor ekonomisk kostnad för EU den har också inneburit stora problem på den internationella jordbruksmarknaden och varit ett hinder för tredje världens länder att utveckla sitt jordbruk (Rieger, 2005, s.162). Trots en kraftig ekonomisk utveckling, en utvidgning av EU som skapat nya förutsättningar för Europas bönder, många inhemska och internationella dispyter gällande CAP:s utformning så har politiken förändrats förhållandevis lite på detta område. Under åren sedan CAP:s bildande så har det vuxit fram ett stort internt motstånd mot denna politik och man har målat upp en bild av att det skulle vara i stort sett omöjligt att få igenom en genomgående förändring av CAP. Denna pessimism från motståndarna har till stor del berott på den starka jordbrukslobby som finns inom EU men det har också varit ett stort hinder att besluten om jordbrukspolitiken har tagits enhälligt fram till år 2000. Fastän att denna beslutsprocedur ändrades till att bli av kvalificerad majoritet så har länder som Frankrike och dess allierade på ett effektivt sätt kunna sätta sig på tvären när reformförslag har kommit upp på den politiska agendan (Swinnen, 2008, s. 3-12).

Systemet med stora och betydande subventioner har först och främst gynnat de större bönderna och uppmuntrat till ett storskaligt och industrialiserat jordbruk. I och med att den naturliga småskaliga produktionsprocessen övergick i industrianpassade processer så blev jordbruket ett miljö- och klimatproblem (Rieger, 2006, s. 171). Det ekonomiska stöd som utgått till bönderna har länge varit kopplat till den kvantitativa delen av produktionen, man har med andra ord säkrat böndernas inkomst genom att sätta upp prisgarantier för det som den enskilda bonden har kunnat producera. Detta har lett till överproduktion, prisdumpning på världsmarknaden och stor påfrestning för miljö och klimat.

Från och med jordbruksreformen 2003 så är det stöd som betalas ut direkt till bönderna inte längre kopplat till den kvantitet som produceras av en viss vara. Istället så har man infört något som kallas tvärvillkor, det innebär att bönderna måste uppfylla vissa krav vad gäller miljöskydd för att få något direktstöd utbetalat till sig överhuvudtaget. Tvärvillkoret innebär att bönderna måste ta hänsyn till bland annat folkhälsa, djurskydd, växtskydd. Dessutom skall böndernas marker hållas i gott jordbruks- och miljöskick (http://ec.europa.eu/agriculture/markets/sfp/index_sv.htm). De nya reglerna för direktstöd är däremot inte kopplade till vad bönderna väljer att producera, de kan själva välja att producera det som marknaden efterfrågar för tillfället.

Förutom tvärvillkor så innebar jordbruksreformen 2003 att en större del av jordbruksbudgeten numera går till landsbygdsutveckling. Detta i syfte att hantera nya utmaningar som landsbygden står inför samt att frigöra dess potential, som kommissionen beskriver det (http://ec.europa.eu/agriculture/markets/sfp/index_sv.htm).

2.2.1 CAP:s beslutsprocedur och maktaspekter

CAP är intressant ur klimatsynpunkt i och med de subventioner som jordbruket, och framförallt animalieproduktionen, erhåller varje år. Som beskrivs ovan så har man lyckats reformera CAP till att ställa vissa krav på böndernas miljöhänsyn. I en sektor som är starkt beroende av subventioner för sin överlevnad så finns det stor potential att styra produktionen men också konsumtionen, i den riktning som kan anses vara hållbar.

Om EU skall kunna skärpa kraven ytterligare och i viss mån leva upp till FAO:s rekommendationer i fråga om animalieproduktionens klimatpåverkan så behöver denna

fråga först och främst komma upp på den politiska dagordningen. Den formella europeiska aktör som har stor makt i denna fråga är kommissionen. Det är bara kommissionen som har formell rätt att komma med ett förslag till nya EU-bestämmelser. Om ministerrådet, som har den främsta lagstiftande makten i EU, inte antar kommissionens förslag, så måste kommissionen komma med ett nytt förslag till det att det antas av ministerrådet. Det är alltså kommissionen som har ensamrätt om att utforma förslag som skall vidare för beslut hos ministerrådet. Den anses därmed ha en hel del makt i jordbruksfrågan (Pokrivcak, Crombez & Swinnen, 2008, s. 10-15).

Fram till slutet av år 2009, när Tjeckien som sista medlemsland ratificerade Lissabonfördraget, så har ministerrådet kunnat ta anta kommissionens förslag i jordbruksfrågor utan att europaparlamentet, eller de nationella parlamenten för den delen, egentligen har haft någonting att säga till om. Ur denna bemärkelse blir det tydligt att EU, och till stor del kommissionen, har besuttit stora möjligheter att påverka i vilken riktning som det europeiska jordbruket skall utvecklas.

3. Analys

Efter ett antal eftersökningar i de dokument som finns tillgängliga på kommissionens hemsida, går det att konstatera att frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan har kommit upp på den politiska agendan först efter 2006. Vid en snabb genomläsning av de dokument som jag har valt att granska så kan jag konstatera att kommissionen ställer sig kritisk till de åtgärder som förespråkas av FAO i rapporten *Livestock's long shadow*. Kommissionen håller visserligen med om att FAO lyfter fram viktiga "världsfrågor" som man kallar det, men de anser inte att slutsatsen om att animalieproduktionen kan och bör spela en stor roll i de globala utsläppsminskningarna, är direkt tillämplig på europeisk nivå eller när det kommer till boskapsuppfödningen i Europa.

Frågan är då vilka argument som man lyfter fram och vilka föreställningar som ligger bakom att man motsätter sig de åtgärder som förespråkas av FAO:s rapport samtidigt som man erkänner rapporten som högkvalitativ samt värdesätter dess metodik (E-4632/2007). Min pro et contra- analys bygger på svaren till följande dokument:

E-4632/07, E-4725/07, E-5544/08, E-0333/08, E-6054/07, E-4726/07, E-4724/07, E-4723/07.

3.1 Del 1 - Pro et contra- analys à la Arne Naess

Tes: Animalieindustrin står för en stor del av mänsklighetens klimatpåverkan. Åtgärder för att minska animalieproduktionens klimatpåverkan måste vidtas, bland annat genom en minskning av konsumtionen av animalieprodukter.

- C1. Boskapsuppfödningen är viktig för miljön och bidrar till upprätthållandet av betesmarker och det europeiska landskapets mångfald.
- C2. Djuruppfödningssektorn bidrar avsevärt till ekonomierna i landsbygdsområdena.
- C3. Största delen av den ekonomiska verksamheten leder till utsläpp.
P1C3. Jordbruket är en del av en naturlig process som alltid kommer att bidra till utsläpp.
- C4. Lösningen på klimatfrågan utgörs inte av en begränsning av animaliekonsumtionen.
P1C4. Konsumtionen av animalieprodukter behövs för en balanserad diet.
- C5. Jordbrukssektorn har redan bidragit avsevärt till uppnåendet av åtagandena enligt Kyoto-protokollet.

P1C5. Minskningen av de totala jordbruksutsläppen har uppgått till 25 % mellan 1990-2005, det är avsevärt mer än de sammanlagda utsläppsminskningarna för alla sektorer.
P1P1C5. Åtgärder för att minska jordbrukets klimatpåverkan har gjorts i den senaste reformen av CAP.

C6. EU är den enda regionen där utsläppen från jordbruket beräknas minska fram till 2020.

P1C6. En ökad produktivitet och en minskning av besättningsstorlekar kommer att bidra till en minskning av utsläppen från jordbrukssektorn.

C7. Kommissionen intresserar sig inte för en styrning av vad människor bör äta.

C8. Stränga riskreducerande åtgärder i EU kommer inte att resultera i en nettominskning av utsläppen från animalieproduktionen i världen.

P1C8. Prognosen över EU:s konsumtionstrender måste jämföras med en ökad efterfrågan av animalieprodukter i övriga världen.

P2C8. Djuruppfödningen kommer att förläggas i andra länder.

C9. Det är viktigt att inte underminera den europeiska djuruppfödningens konkurrenskraft.

C10. Animalieproduktionen förser oss med ylle och läderprodukter. Framställningen av artificiella produkter som komplement till dessa skulle bidra till utsläpp.

C11. Betydande utsläppsökningar förväntas i bland annat Kina och Indien där konsumtionen av animalieprodukter beräknas öka. En minskning av utsläppen beräknas ske i Europa.

C12. Animaliekonsumtionen i EU beräknas öka på kort sikt för att sedan stabiliseras framåt 2020.

P1. Jordbruksprodukter kommer inom en framtid att omfattas av marknadsmekanismer som tar hänsyn till faktiska kostnader för växthusgasutsläpp.

P1P1. EU strävar efter att göra den ekonomiska verksamheten mer hållbar, även i ett klimatperspektiv.

P2P1. Ytterligare måste göras för att minska utsläppen från djuruppfödningsssektorn.

3.2 Del 2

Kritisk analys av argumentationen utifrån FAO:s rapport om animalieproduktionens klimatpåverkan:

Förutom de helt eller delvis faktabaserade resonemang som lyfts fram så finns det även normativa argument som är betydligt svårare att bedöma utifrån FAO:s rapport. En mer utförlig diskussion kring dessa argument återfinns dock i den tredje delen i min analys.

C1. Boskapsuppfödningen är viktig för miljön och bidrar till upprätthållandet av betesmarker och det europeiska landskapets mångfald.

Argumentet är relevant i sitt slag, dels för att miljön generellt sett är en aspekt som EU skall ta hänsyn till men framförallt på grund av argumentets direkta relevans för tesen i sig. Ett förtydligande av argumentet innebär att betande djur behövs för att upprätthålla vissa miljömässiga värden. Med hjälp av FAO:s rapport så kan man urskilja flera brister i påståendet. Frågan som man kan ställa sig efter att ha läst FAO:s beskrivning om det tungt industrialiserade och intensiva jordbruket, som till största del finns i industriländerna och däribland EU, är hur stor del av de djur som föds upp som verkligen går ute och betar? Finns det en möjlighet att minska animalieproduktionen och samtidigt behålla betesmarker och landskapets mångfald? FAO-rapporten ägnar ett kapitel åt att diskutera den kris som råder i frågan om biologisk mångfald. Rapporten beskriver att betande djur och traditionella betesmarker i Europa har haft en positiv effekt för den biologiska mångfalden, men med den alltmer intensiva produktionen där man i högre utsträckning odlar djurfoder så har den trenden vänt (FAO, 2006, s. 191). Animalieproduktionen bidrar i hög grad till skogsavverkning och stora negativa förändringar i biologisk mångfald (FAO, 2006, s. 182). Således kan vi konstatera att det av kommissionen framförda argumentet C1 till viss del stämmer. Boskapsuppfödning behövs för att upprätthålla betesmarker men det finns, med dagens intensiva produktion, stor anledning att ifrågasätta hållbarheten i påståendet som ett försvar för tesen. Att boskapsuppfödningen skulle vara viktig för miljön generellt sett är ur FAO-rapportens synvinkel inte trovärdigt. Den konstaterar snarare motsatsen.

C2. Djuruppfödningsspektorn bidrar avsevärt till ekonomierna i landsbygdsområdena.

Detta är ett relevant argument då det direkt syftar till att försvaga tesen.

Djuruppfödningen sysselsätter människor som bor på den europeiska landsbygden och är många gånger en förutsättning för att det skall finnas en möjlighet att bosätta sig på glesbygden. Den verksamhet som innefattar djuruppfödning är dock kraftigt subventionerad av EU och skulle i många fall inte kunna upprätthållas utan denna ekonomiska hjälp. Lösningen på det problem som kommissionen ger uttryck för i argument C2 ligger i att skapa attraktiva alternativ för människor som för tillfället arbetar inom djuruppfödningsspektorn. EU:s gemensamma jordbrukspolitik med omfattande subventioner bidrar istället till att upprätthålla de strukturer som finns just nu och förhindrar därmed att människor söker sig till alternativa sysselsättningar (FAO, 2006, s. 283). Utifrån det perspektiv som lyfts fram i FAO:s rapport så kan vi med andra ord konstatera att argumentet är hållbart om vi ser till dagens politiska läge men dess rimlighet förlorar i värde när vi tar EU:s system med jordbrukssubventioner i beaktande. Det skall dock tilläggas att stora delar av de subventioner som bönderna tidigare fick i form av produktstöd numera har överförts till vad man kallar stöd för landsbygdsutveckling. Denna form av stöd skulle rimligtvis kunna vara ett sätt att lyfta fram landsbygdens potential inom andra områden än djuruppfödningen. I och med att denna typ av stöd kombineras med marknadsfrämjande åtgärder, som skall göra det mer lönsamt för bönderna att producera animalieprodukter, så är det inte trovärdigt att stödet för landsbygdsutveckling tar den riktning som förespråkas i FAO:s rapport.

C3. Största delen av den ekonomiska verksamheten leder till utsläpp.

P1C3. Jordbruket är en del av en naturlig process som alltid kommer att bidra till utsläpp.

Argument P1C3 kan sägas vara ett relevant påstående i sammanhanget då det delvis diskuteras i FAO:s vetenskapliga rapport. Det ligger en svårighet i att hållbarhetsbedöma argument C3 då vi skulle bli tvungna att försöka definiera vad kommissionen menar med den ekonomiska verksamheten. Vi lämnar den diskussionen därhän och fokuserar istället på underargumentationen. Pro-argument P1C3 kan tyckas vara mer relevant med tanke på uppsatsens frågeställning och argumentationsanalysens tes. I FAO:s slutsats beskrivs just det som kommissionen lyfter fram i argument P1C3, jordbruket är en process som alltid kommer att bidra till utsläpp. Skillnaden ligger i hur de två aktörerna använder

detta resonemang och det blir möjligtvis en moralisk fråga. Kommissionen lyfter fram argumentet som en anledning till varför jordbrukssektorn skall befrias från att vidta åtgärder av betydande karaktär. I FAO:s rapport beskriver man att i och med att jordbruket är en naturlig process som har sin naturliga gång så kan bara en viss del av jordbrukets klimatpåverkan lösas genom vetenskaplig och teknisk utveckling. I FAO-rapporten menar man att den största delen av jordbrukets klimatpåverkan är en fråga som måste lösas på ett socialt plan genom att ändra våra konsumtionsvanor (FAO, 2006, s. 5). Även om produktionen av jordbruksprodukter är en naturlig process och argumentet är relevant så måste jordbrukets klimatpåverkan rimligtvis ses ur perspektivet att sociala mönster har rubbat den naturliga balansen som jordbruket en gång var en del av. Argumentet är hållbart rent faktamässigt sett men dess intellektuella övertygningsförmåga kan ifrågasättas.

C4. Lösningen på klimatfrågan utgörs inte av en begränsning av animaliekonsumtionen.

P1C4. Konsumtionen av animalieprodukter behövs för en balanserad diet.

Om man först ser till det framförda pro-argumentet P1C4 så kan man redan i inledningen av FAO-rapporten konstatera att denna aspekt har tagits i beaktande i rapportens slutsatser. Även om rapporten har sin utgångspunkt i klimattedimensionen så har den för att få fram realistiska förslag till förändring inkluderat ekonomiska, sociala och hälsoaspekter (FAO, 2006, s. 4). I rapporten beskrivs det animaliska proteinet som ett lämpligt komplement i en balanserad diet. Ett regelbundet högt intag av framförallt rött kött är dock förknippat med de allt vanligare i-landssjukdomarna cancer, diabetes samt hjärt- och kärlsjukdomar (FAO, 2006, s.16). Rapporten beskriver att bland andra världshälsoorganisationen (WHO) genomgående rekommenderar att befolkningen i de allra flesta i-länder sänker sin konsumtion av rött kött och animaliskt fett (FAO, 2006, s. 269). Påståendet C4 kan sägas vara ett normativ yttrande som står i stark kontrast till de rekommendationer som beskrivs i FAO:s rapport. Det borde rimligen vara så att vi inte kan lösa klimatfrågan genom att begränsa animaliekonsumtionen, men FAO beskriver i sin rapport *Livestock's long shadow* att en potentiell sänkning av konsumtionen skulle vara en viktig och betydelsefull del av de omfattande utsläppsminskningar som vi behöver göra (FAO, s. xx).

C5. Jordbrukssektorn har redan bidragit avsevärt till uppnåendet av åtagandena enligt Kyoto-protokollet.

P1C5. Minskningen av de totala jordbruksutsläppen har uppgått till 25 % mellan 1990-2005, det är avsevärt mer än de sammanlagda utsläppsminskningarna för alla sektorer.

P1P1C5. Åtgärder för att minska jordbrukets klimatpåverkan har gjorts i den senaste reformen av CAP.

C9. Det är viktigt att inte underminera den europeiska djuruppfödningens konkurrenskraft.

Det är problematiskt att hållbarhetspröva argument C5 och C9 då innehållet är normativt och således borde diskuteras utifrån konsekvenserna som denna hållning får för EU och för världen (Bergström & Boréus, 2005, s. 137). Jag har inte för avsikt att gå in i en sådan diskussion här utan anser att dessa argument kan diskuteras på ett mer konstruktivt sätt i sista delen av min analys. Det blir således irrelevant att överhuvudtaget bedöma giltigheten i det pro-argument som underbygger C5.

C6. EU är den enda regionen där utsläppen från jordbruket beräknas minska fram till 2020.

P1C6. En ökad produktivitet och en minskning av besättningsstorlekar kommer att bidra till en minskning av utsläppen från jordbrukssektorn.

Argument C6 är en framtidsprognos som givetvis är svårbedömd för en lekman. Kommissionen hävdar att denna minskning förutspås i den senaste IPCC-rapporten och då får vi helt enkelt bedöma argumentet som trovärdigt. Argumentets relevans däremot blir återigen en normativ fråga där man kan ifrågasätta om det spelar någon roll och vad det får för konsekvenser att EU kommer att vara "bäst i klassen" år 2020. Jag kommer dock inte att gå närmre in i denna diskussion.

C7. Kommissionen intresserar sig inte för en styrning av vad människor bör äta.

I argument C2 som handlade om ekonomi och sysselsättning framgår det att FAO-rapporten beskriver EU:s gemensamma jordbrukspolitik och att dess subventioner främjar vissa sysselsättningsstrukturer. Vid en bedömning av hållbarheten för argument C7 skulle man rimligtvis kunna gissa att dessa strukturer till viss del även styr konsumtionsmönstren i EU. Således kan vi ställa oss kritiska till detta arguments hållbarhet.

C8. Stränga riskreducerande åtgärder i EU kommer inte att resultera i en nettominskning av utsläppen från animalieproduktionen i världen.

P1C8. Prognosen över EU:s konsumtionstrender måste jämföras med en ökad efterfrågan av animalieprodukter i övriga världen.

P2C8. Djuruppfödningen kommer att förläggas i andra länder.

Återigen en framtidsprognos som tjänar som argument mot tesen. Detta argument är svårt att hållbarhetspröva men vi kan se att en av klimatdebattens absoluta kärnfrågor kan urskiljas i påståendet ovan. Varför skall EU vidta stora klimatåtgärder när ingen annan gör det och när de globala nettoutsläppen i alla fall kommer att öka. Den normativa relevansen av detta argument blir viktigare än hållbarheten i prognosen som man ger uttryck för. Jag har inte för avsikt att diskutera detta här utan återkommer till denna typ av argument i del 3.

C10. Animalieproduktionen förser oss med ylle och läderprodukter. Framställningen av artificiella produkter som komplement till dessa skulle bidra till utsläpp.

Jag har ingen möjlighet att inom ramen för denna uppsats göra en hållbarhetsprövning av detta argument. Frågan kan dock kopplas till västvärldens överkonsumtion av animalieprodukter som beskrivs i FAO:s rapport. Denna beskrivning gäller i och för sig de produkter som vi äter på ett djur men det finns anledning att tro att även efterfrågan på ylle och läder skulle minska om priset på produkten ökade och återspeglade dess klimatpåverkan. I FAO:s rapport beskrivs framställningen men också bearbetningen av framförallt läder som väldigt energikrävande och miljöfarlig (FAO, 2006, s. 132-133).

C11. Betydande utsläppsökningar förväntas i bland annat Kina och Indien där konsumtionen av animalieprodukter beräknas öka. En minskning av utsläppen beräknas ske i Europa.

C12. Animaliekonsumtionen i EU beräknas öka på kort sikt för att sedan stabiliseras framåt 2020.

Argument C11 och C12 är ganska lika argument C8 till sin karaktär. Argumenten är trovärdiga, då kommissionen menar att prognoserna stöds i den senaste IPCC-rapporten, men frågan är återigen argumentets relevans. Jag väljer att inte bedöma argumenten utan refererar till den analys som gjordes till argument C8.

3.2 Del 3 – idéanalys

Det som skiljer en idéanalys från en vanlig argumentationsanalys är att ambitionen sträcker sig längre än till att bara presentera och ge en bild av hur argumentationen har sett ut i en viss debatt. För att ytterligare kunna säga något om vad detta resonemang har för betydelse i ett större perspektiv så kommer jag därför att, genom några grundläggande föreställningar i teorin om hållbar utveckling, analysera argumentationen. Jag vill återigen understryka att även om min analys oundvikligen leder in i vissa normativa diskussioner så är mitt syfte med idéanalysen inte att vara normativ själv.

- Hur ser avvägningen mellan ekonomiska, sociala och ekologiska dimensioner ut i de resonemang som förs om animalieproduktionens klimatpåverkan?

Som vi har kunnat se i den tidigare analysen av resonemangens hållbarhet så är argumenten av olika natur, dels i hur de förhåller sig till de dimensioner som ryms inom teorin om hållbar utveckling, dels genom att vissa argument är faktabaserade och andra är normativa. Jag kommer att börja med att diskutera tre av de argument som var svåra att hållbarhetspröva i den förra delen av analysen. Argumenten kan tolkas som om de ifrågasätter varför utsläppsminskningar skall göras inom ramen för det europeiska jordbruket när riskreducerande åtgärder skulle få större nettoeffekt om de gjordes på något annat ställe i världen. Jag syftar på argument C8, C11 och i viss mån C12. I ett av argumenten nämns bland annat Kina och Indien som exempel på länder där konsumtionen av animalieprodukter väntas öka. I de texter där detta argument står att finna kan man tolka det som att fokus bör läggas på att stabilisera deras, kinesers och indiers, utsläpp istället för att fokusera på EU där prognoser visar att konsumtionen faktiskt väntas stabiliseras till 2020. Det förhållningssätt till hållbar utveckling som kan urskiljas i dessa argument kan kopplas till de teorier om hållbar utveckling som står för en antropocentrisk världssyn och som ofta har blivit kritiserade för att definiera dessa antropocentriska värden efter västvärldens intressen. Både tillväxtperspektivet och det svaga utvecklingsperspektivet faller in under denna beskrivning där man kan urskilja ett rationalitetstänk med mer eller mindre betoning på ekonomisk effektivitet (Baker et al, 1997, s. 11). Kommissionen visar att den inte betraktar EU:s animalieproduktion som ett klimatproblem. Sett ur den sociala dimensionen så innebär denna argumentation att en del av världen, nämligen EU, kan fortsätta att konsumera på en viss nivå eftersom den

nivån ligger stabilt. Ett visst beteende är med andra ord hållbart i vissa delar av världen och för en viss generation men i ett bredare perspektiv så håller kommissionen, genom att kritisera Kina och Indien, med om att en ökad konsumtionsnivå är ohållbar. Den ekonomiska dimensionen framstår som den mest framträdande och således är det tillväxtperspektivet som ligger till grund för denna argumentation. Det som talar mot att kommissionens argumentation faller in under tillväxtperspektivet är det faktum att denna teori förespråkar en expansion av västvärldens levnadssätt och kapitalism (Baker et al, 1997, s.12). Genom denna argumentation ställer sig dock kommissionen i viss mån tvivlande till att andra länder tar efter ett konsumtionsmönster som man inte identifierar som ett problem i EU.

Denna typ av ställningstagande skulle, av anhängare till de mer biocentriskt inriktade perspektiven, kritiserats för att förhindra att en genuin omvandling mot en hållbar värld kan ta fart i verklig mening. En grundvärdering i det perspektiv som fokuserar på den ekologiska dimensionen är att fattiga länder i tredje världen anses vara de främsta offren för västvärldens tillväxtekonomi och för klimatförändringarna. Det är med andra ord västvärlden som bör ta ansvar och gå före i klimatomställningen. Klimatkrisen betraktas som en globalt omfattande kris där nationalstater och andra gränsdragningar blir mindre viktiga (Larsson, 2006, s. 151). Kommissionens argumentation kan i ljuset av detta ses som ett sätt att behålla den dominerande världsordning som råder idag. Där kan västvärlden fortsätta att exploatera världen på ett sätt som inte skulle vara hållbart om alla levde på samma sätt. Detta uttrycks inte explicit utan istället utmålas Kina och Indien som det främsta hotet i frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan. Det starka och ekologiska perspektivet vill, till skillnad från detta, se en hållbar utveckling där näst intill alla delar av jordens befolkning konsumerar på en nivå som är hållbar i ett globalt sammanhang.

Argument C1 och C10 är förhållandevis lika varandra då de framhåller några av animalieproduktionens miljö- och klimatmässiga bidrag. Argument C1 är ett av de första argument som lyfts fram i flera av de försvar, för animalieproduktionen, som publicerats av kommissionen. Vid en första anblick så framstår i alla fall argumentet C1 som ett tillskott till den hållbarhetsdimension som sätter ekologiska intressen i fokus. Vid närmare granskning har vi dock, i del två av min analys, kunnat bedöma att det rimligtvis är så att de produktionsnivåer som EU håller idag snarare stjälp en hjälper oss att värna

de miljömässiga dimensioner som kommissionen här lyfter fram. Argument C10 är till skillnad från C1 av antropocentrisk karaktär då det direkt betonar ett mänskligt behov. I tron att vi bidrar till något ekologiskt hållbart, genom att upprätthålla ett visst socialt beteende, så kan även dessa argument kopplas till de perspektiv som främjar tillväxt och en svag hållbar utveckling. Sett ur det ekologiska perspektivet så skall de sociala värden som lyfts fram i kommissionens argumentation inte självklart upprätthållas och mänskliga behov inte nödvändigtvis tillfredsställas. Behovet av de sociala värden som kommissionen framhåller bör ifrågasättas och kritiskt granskas för att se om dessa överensstämmer med ett specifikt områdes ekologiska förutsättningar (Kronlid, 2005, s. 25). Argumentationen kring det mänskliga behovet av ylle och läder skulle ur ett ekologiskt perspektiv kunna ifrågasättas utifrån den överkonsumtion som råder på marknaden idag. Det kanske stämmer att det ur klimatsynpunkt är mer lönsamt att producera ylle än artificiella alternativ som kan ersätta denna produkt. Det finns ingen möjlighet att pröva detta argument i denna uppsats. I en diskussion som utgår från något av perspektiven för stark hållbar utveckling så skulle betoningen framförallt ligga i huruvida den konsumtionsnivå som råder idag alls är förenlig med ekologiska intressen. En utopisk tanke som ofta framförs av förespråkare för det ekologiska perspektivet är att den egentliga varuproduktionen bör inskränkas till människans grundläggande behov, detta för att säkra en hållbar utveckling för alla (Larsson, 2006, s. 155).

Flera av de argument som man lyfter fram till fördel för animalieproduktionen, så som den ser ut idag i Europa, betonar sektorns betydelse för ekonomin. Bland andra argument C2, C9 och till viss del C8. Dessa argument behöver vid det här laget ingen djupare förklaring för att de flesta av oss relativt lätt skall kunna härleda dem till ett visst hållbarhetsperspektiv. De leder oss återigen i riktning mot det perspektiv som framhåller betydelsen av att ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft inte får äventyras av hänsyn till ekologiska intressen. Tillväxtperspektivet ser på sin omgivning och animalieproduktionen endast i förhållande till dess ekonomiska bidrag (Baker et al, 1997, s. 12). Skillnaden mellan de två antropocentriska perspektiven när det kommer till frågan om kostnadseffektivitet är att det svaga hållbarhetsperspektivet i viss mån vill integrera ekologiska värden i det ekonomiska systemet. Istället för att se det som att konkurrenskraften hotas så ser man snarare att det faktiskt kan vara ekonomiskt lönsamt

att vara de som går före och ställer om sin produktion i ett tidigt skede. I resonemanget som förs av kommissionen ligger fokus på att undvika åtgärder på hemmaplan för att maximera konkurrenskraften. Kommissionen argumenterar för att man skulle få ut mer, till ett lägre ekonomiskt pris, genom att vidta åtgärder någon annanstans. Sett ur det ekologiska eller starka hållbarhetsperspektivet så får denna typ av argumentation förödande konsekvenser för klimatet då de ekonomiska intressena prioriteras absolut högst. Det svaga hållbarhetsperspektivet skulle snarare oroa sig för att konkurrensfördelarna på sikt skulle missgynnas. Enligt ett ekologiskt perspektiv så bör ekonomiska aspekter av denna karaktär inte ens förekomma i en debatt om en sektors klimatpåverkan. Än mindre vara ett argument till försvar för en viss sektors klimatpåverkan. Baker (1997, s.12) skriver att denna typ av ställningstagande som faller in under tillväxtperspektivet var vanlig i europeisk industri fram till början av 80-talet. De argument som kommissionen framfört kan liknas vid ett exempel som Baker lyfter fram apropå anhängare av tillväxtperspektivet. Bland annat ett uttalande som BP:s Managing Director i Storbritannien gjorde i mitten på 80-talet och som lyder såhär; *"as far as industry is concerned, the primary aim must be to ensure that the environmental regulations do not place them at a disadvantage with their international competitors and...that their costs do not render the project concerned uneconomic"* (Baker, 1997, s. 12-13). Med tanke på animalieproduktionens bidrag till den globala klimatpåverkan så skulle man kunna tänka sig att kommissionens argumentation kan ses som minst lika radikal som Baker framhåller att ovanstående citat är.

Det ställningstagande som kommissionen ansluter sig till via dessa argument kritiserar av det ekologiska perspektivet. Det starka hållbarhetsperspektivet och framför allt det ekologiska perspektivet lägger större delen av skulden för den ekologiskt rubbade balansen på de produktionsförhållanden som skapats genom en konkurrerande världsmarknad. Alltså de förhållanden som försvaras av kommissionen i dess argumentation. Kritiken ligger främst i att detta sätt att förhålla sig till ett miljö- eller klimatproblem är att liten eller ingen hänsyn tas till ekologiska eller sociala intressen. Konkurrensen på världsmarknaden har skapat en negativ spiral som pressar priserna på bekostnad av miljön och våra sociala förhållanden (Larsson, 2006, s.151-153). Konsekvenserna blir ekonomisk lönsamhet i ett kortsiktigt perspektiv men förödande effekter för alla dimensioner på lång sikt. En fråga som kan kopplas till den sociala

dimensionen och som diskuteras av anhängare till de starka och det ekologiska hållbarhetsperspektivet är den moraliska skyldighet som dagens generation har gentemot kommande generationer. Denna fråga är till stor del frånvarande i tillväxtperspektivet. Frågan om vilket ansvar vi har för kommande generationer leder oss in på nästa grupp av argument som kommissionen lyfter fram i sitt resonemang om animalieproduktionens klimatpåverkan.

I flera av argumenten framkommer det mer eller mindre tydligt att kommissionen tycker att man redan har vidtagit stora åtgärder och att det nu är upp till någon annan att göra resten. Den ständiga frågan, i klimatförhandlingar på olika nivå, är ofta inte om vi ska göra något utan vem som skall göra det. De olika perspektiven på hållbar utveckling har olika moraliska uppfattningar vad gäller ansvarsfördelning av utsläppsminskningar. Tillväxtperspektivet utmärker sig, som jag tidigare beskrivit, för dess teknocentriska och rationella fokus. Ett klimatpolitiskt handlingsprogram, präglad av detta perspektiv, karaktäriseras av en vilja att vara "fri" från värderingar i sina analyser och förslag till riktlinjer. Det är istället ett tekniskt och rationellt tänkande där största möjliga kvantitativa resultat skall uppnås till minsta möjliga kostnad. Resultatet utvärderas och mäts som sagt i kvantitativa termer och detta förhållningssätt har ofta kritiserats för att bagatellisera frågor som ovisshet, försiktighetsprinciper och moraliska skyldigheter (Baker et al, 1997, s. 11). Det ekologiska perspektivet kännetecknas däremot av ett moraliskt och etiskt förhållningssätt som tar hänsyn till naturen och alla levande varelsers intressen. Här ligger fokus på att vidta åtgärder som kan utvärderas i kvalitativa termer och målet skall alltid vara att hamna på en nivå som är förenlig med den naturliga balansen. Kommissionens uttalande skulle kunna kritiseras utifrån det ekologiska och starka utvecklingsperspektivet. Istället för att fokusera på de kvantitativa utsläppsminskningar som gjorts och jämföra dem med vad som har gjorts i andra sektorer, andra delar av världen eller av andra generationer, så borde fokus ligga i att granska sin egen verksamhet. Konsekvenserna av denna typ av ställningstagande ses, från det starka och ekologiska perspektivet, endast som ett sätt att skjuta problemet på framtiden och därmed försvåra chanserna att återskapa en balans i naturen och klimatet.

Kommissionen motsäger sig själv i det argument P1 som faktiskt stödjer tesen i argumentationsanalysen. I sin argumentation så betonar man okonstlat vikten av att vidta åtgärder för att minska utsläppen från djuruppfödningsektorn vid ett flertal tillfällen, P2P1. Trots detta så radar man upp ett otal argument som motsäger detta ställningstagande. Argumentationens huvudsakliga och samlade budskap blir i slutändan att man inte vill vidta de åtgärder som förespråkas av FAO-rapporten. Man förutspår trots allt att jordbruksprodukter inom en framtid kommer att omfattas av marknadsmekanismer som tar hänsyn till produkternas klimatpåverkan samtidigt som man säger att man inte vill styra vad människor äter. Det framgår inte i argumentationen om det är kommissionen själv som förespråkar dessa marknadsmekanismer men utifrån de övriga resonemangets karaktär kan man gissa att det inte är något som den själv vill driva igenom. Denna typ av mekanismer, för att styra konsumenternas beteende, är något som annars förespråkas av anhängare till det starka hållbarhetsperspektivet.

Kommissionen menar att EU strävar efter att göra den ekonomiska verksamheten mer hållbar i ett klimatperspektiv. Efter att ha analyserat övriga argument och förtydligat avvägningen, mellan de olika dimensionerna som ryms inom hållbarhetsbegreppet, så kan vi nog konstatera att kommissionen skulle kritiseras för att lägga alldeles för mycket fokus på ekonomiska intressen.

4. Diskussion och slutsats

Det övergripande syftet med min uppsats har varit att beskriva vilken roll klimatfrågan spelar i EU:s jordbrukspolitik. Genom att undersöka hur EU-kommissionen förhåller sig till den del av jordbruket som står för den största klimatpåverkan så hoppas jag att denna uppsats kan säga något om hur klimatfrågan prioriteras generellt i EU.

Hur förhåller sig då EU-kommissionen till animalieproduktionens klimatpåverkan och hur ser argumentationen i frågan ut?

EU-kommissionen är väl medveten om frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan och gör ett välutvecklat ställningstagande i sin argumentation. Argumentationsanalysen visar att kommissionen i stor utsträckning försvarar den animalieproduktion som finns i EU idag fastän att den till viss del visar att den är medveten om dess negativa konsekvenser för klimatet och för miljön. Kommissionen medger visserligen att ytterligare måste göras för att minska utsläppen från djurindustrin men avfärdar, med ett flertal argument, de rekommendationer som förespråkas i FAO:s rapport. För att kunna säga något mer än så om dess argumentation i frågan så ställde jag som bekant två underfrågor;

- Är argumentationen hållbar och är den relevant?
- Hur ser avvägningen mellan ekonomiska, sociala och ekologiska dimensioner ut i de resonemang som förs?

I min hållbarhetsprövning av argumenten så kan jag konstatera att de flesta av de faktabaserade argumenten, som kommissionen lyfter fram till försvar för animalieproduktionens existens, är svåra att hitta något stöd för i FAO:s rapport. Tvärtemot så finns det en hel del fakta som lämnar utrymme för att hållbarheten i argumentationen kan ifrågasättas. Vad gäller argumentens relevans så är det så att de flesta kan anses vara relevanta i sammanhanget. Detta beror till stor del på att jag har gjort en pro et contra- analys där de argument som antingen underbyggde eller förkastade tesen valdes ut. Jag anser i efterhand att den frågan hade kunnat reduceras till att bara handla om en hållbarhetsprövning. Alternativet hade varit att jag gjort en mer detaljerad argumentationsanalys där fler underargument hade tagits med i analysen. I en sammanvägning av de olika argumentens hållbarhet så kan jag konstatera att det finns

stor anledning att ifrågasätta dess rimlighet och trovärdighet. Jag anser mig trots detta ha svårt att avfärda kommissionens argumentation i frågan helt och hållet. Dess hållbarhet stöds visserligen inte i den rapport som FAO publicerat men jag menar att det skulle behövas fler yttre referenspunkter och en djupare insikt i den naturvetenskapliga processen för att helt avfärda enskilda argument. Jag tror förvisso att just den andra och kritiska delen i min undersökning skulle kunna replikeras och att andra forskare med stor sannolikhet skulle få liknande svar. Jag ställer mig däremot kritisk till om den enda referenspunkt, FAO, som jag har använt mig av i denna del kan ge en rättvis bild av en komplex argumentation.

I förhållande till de tre dimensioner som utgör basen i begreppet hållbar utveckling så kan vi se att det resonemang som kommissionen för i frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan tenderar att gynna den ekonomiska dimensionen mest. Flera av argumenten uttrycker explicit att konkurrensfördelar inte får äventyras och det råder egentligen inget tvivel om att kommissionens ställningstagande kan härledas till tillväxtperspektivet eller det svaga hållbarhetsperspektivet som till viss del flyter ihop. Denna slutsats är naturligtvis inte objektivt sann. Hade jag valt att titta på andra aspekter i debatten hade mitt resultat blivit annorlunda.

Frågan är då huruvida detta resultat går att generalisera till ett större sammanhang. Kan man säga något om jordbrukspolitikens prioriteringar i miljöfrågan utifrån denna analys och kan man kanske till och med sträcka sig så långt som till att tala om EU:s hela klimatpolitik? Då animalieproduktionens står för den största delen av jordbrukets klimatpåverkan så anser jag att min analys borde kunna säga ganska mycket om hur prioriteringarna ser ut i den sektorns klimat- men också miljöarbete. Vad gäller EU:s generella klimatarbete så menar jag att min undersökning är alltför nischad för att man på ett rättvist sätt skall kunna uttala sig om denna.

4.1. Framtida forskning

Frågan om animalieproduktionens klimatpåverkan är än så länge ganska okänd, både bland allmänheten och inom politiken. I och med att fler blir medvetna om dess konsekvenser för inte bara klimatet utan andra delar av vårt samhälle så kommer

vetenskaplig expertis på området att efterfrågas. Jag anser att det finns anledning att granska EU:s politik på detta område mer ingående. Vad har EU:s jordbrukssubventioner för inverkan på klimatet? Vilka strukturella förändringar skulle det innebära om subventionerna till jordbruket avskaffades? Ur ett statsvetenskapligt perspektiv finns det anledning att undersöka vilket inflytande olika politiska aktörer har i frågan. Vilka politiska intressen finns det som gör att denna fråga inte kommer upp på den politiska agendan? Även moraliska aspekter av västvärldens sätt att konsumera är nära kopplat till denna fråga. Området är relativt outforskat men förutspås bli en av de viktigaste konsumtionspolitiska frågorna under 10-talet.

Även om jag aldrig har åberopat att detta skulle vara den objektiva sanningen i denna komplexa fråga så tror jag att undersökningen kan bidra till att, de som läser min uppsats kan få, en bättre bild av en fråga som hittills varit tämligen osynlig.

5. Referenser

Baker, Susan, Kousis, Maria, Richardson, Dick & Young, Stephen (1997). *The politics of sustainable development : theory, policy and practice within the European Union*. London & New York: Routledge.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005). *Textens mening och makt: metabok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Cramér, Per, Gustavsson, Sverker & Oxelheim, Lars (red.)(2008). *EU och den globala klimatfrågan: Europaperspektivet 2008*. Stockholm: Santérus förlag

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2004). *Metodpraktikant: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts juridik AB

FAO (Food and Agriculture Organisation of the United Nations) (2006). *Livestock's long shadow: environmental issues and options* (Elektronisk) Rome: FAO. Tillgänglig: <http://www.fao.org/docrep/010/a0701e/a0701e00.HTM>. (2009-10-22).

Kronlid, David (2005). *Miljöetik i praktiken: åtta fall ur svensk miljö- och utvecklingshistoria*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Reidar (2006). *Politiska ideologier i vår tid*. 7. uppl. Lund: Studentlitteratur

Naturvårdsverket (2007). *FN:s klimatpanel 2007: syntesrapport*. Rapport 5763 (Elektronisk) Naturvårdsverket. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5763-3.pdf> (2010-01-06)

Pokrivcak, Jan, Crombez, Christophe & Swinnes F.W. Johan (2008). Impact of external changes and the European Commission on CAP reforms: insights from theory. I Swinnen, F.M. Johan (red.) (2008). *The perfect storm: the political economy of the Fischler reforms of the common agricultural policy* (Elektronisk) Bryssel: CEPS. Tillgänglig: <http://www.ceps.be/book/fischler-reform-common-agricultural-policy>. (2009-10-20). S.9-24.

Rieger, Elmar (2005), Agricultural policy. In Wallace, Helen, Wallace, William & Pollack, A. Mark (2005). *Policy-making in the European Union*. 5. uppl. New York: Oxford University Press. S. 161-190.

Swinnen, F.M. Johan (red.) (2008). *The perfect storm: the political economy of the Fischler reforms of the common agricultural policy* (Elektronisk) Bryssel: CEPS. Tillgänglig: <http://www.ceps.be/book/fischler-reform-common-agricultural-policy>. (2009-10-20).

Tallberg, Jonas (2004). *EU:s politiska system*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Hemsidor:

http://ec.europa.eu/agriculture/climate_change/index_en.htm
Tillgänglig: 26/11-09 kl 14.44

http://ec.europa.eu/sverige/eu_facts/faq/index_sv.htm
Tillgänglig: 30/11-09 kl 18.20

http://ec.europa.eu/agriculture/climate_change/index_en.htm
Tillgänglig: 6/1-10 23.35

Dokument som använts i analysen av EU-kommissionens argumentation:

Skriftlig parlamentsfråga till kommissionen: E-4632/07 av Jens Holm 27 september 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2007-4632+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV>. Tillgänglig: 25/11-2009 kl 10:04

Svar på fråga E-4632/07 från kommissionen, av Mariann Fischer Boel 15 januari 2008:
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2007-4632&language=SV>.
Tillgänglig: 25/11-2009 kl 10:17

Skriftlig parlamentsfråga till kommissionen: E-5544/08 av Bart Staes 15 oktober 2008
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2008-5544+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV>. Tillgänglig: 24/11-2009 kl 18:40

Svar på fråga E-5544/08 från kommissionen, Mariann Fischer Boel 26 november 2008
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2008-5544&language=SV>
Tillgänglig: 24/11-2009 kl 18:45

Skriftlig parlamentsfråga till kommissionen: E-0333/08 av Hiltrud Breyer 31 januari 2008
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2008-0333+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV>. Tillgänglig: 25/11-2009 kl 15:20

Svar på fråga E-0333/08 från kommissionen, Mariann Fischer Boel 18 mars 2008
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2008-0333&language=SV>.
Tillgänglig: 25/11-2009 kl 15:30

Skriftlig parlamentsfråga till kommissionen: E-6054/07 av Caroline Lucas 6 december 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2007-6054+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV>. Tillgänglig: 25/11-2009 kl 13:10

Svar på fråga E_6054/07 från kommissionen, Mariann Fischer Boel 25 februari 2008
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2007-6054&language=SV>.
Tillgänglig: 25/11-2009 kl 13:15

Skriftlig parlamentsfråga till kommissionen: E-4726/07 av Caroline Lucas 2 oktober 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2007-4726+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV>. Tillgänglig: 24/11-2009 kl 19:10

Svar på fråga E-4726/07 från kommissionen, Mr Kyprianou 4 december 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2007-4726&language=SV>.
Tillgänglig: 24/11-2009 kl 19:15

Skriftlig parlamentsfråga till kommissionen: E-4725/07 av Caroline Lucas 2 oktober 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2007-4725+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV>. Tillgänglig: 24/11-2009 kl 20:30

Svar på fråga E-4725/07 från kommissionen, Mariann Fischer Boel 20 November 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2007-4725&language=SV>.
Tillgänglig: 24/11-2009 kl 20:55

Skriftlig parlamentsfråga till kommissionen: E-4724/07 av Caroline Lucas 2 oktober 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2007-4724+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV>. Tillgänglig: 24/11-2009 kl 18:45

Svar på fråga E-4724/07 från kommissionen, Mr Potočnik 20 november 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2007-4724&language=SV>.
Tillgänglig: 24/11-2009 kl 18:50

Skriftlig parlamentsfråga till kommissionen: E-4723/07 av Carolin Lucas 2 oktober 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2007-4723+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV>. Tillgänglig: 24/11-2009 kl 18:30

Svar på fråga E4723/07 från kommissionen, Mariann Fischer Boel 27 november 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2007-4723&language=SV>.
Tillgänglig: 24/11-2009 kl 18:35

